

La llista de Barcelona

VICENÇ VILLATORO

EL REFUGIAT DAVID GATTEGNO Frances va travessar la frontera entre Cervera de la Marenda i Portbou, la frontera entre la mort segura i la possibilitat de sobreviure, camí de Barcelona. Barcelona, el seu destí, era el refugi, la supervivència. Venia de lluny. De Bergen Belsen, el camp de concentració on va ser assassinada Anna Frank, a Alemanya. El seu viatge havia començat abans, feia ja molt temps, a Salònica, la seva ciutat, la ciutat dels seus avantpassats, on tenia una petita impremta on feia acreditades tipografies selectes. A la ciutat hi vivien més de cinquanta mil jueus, sefardites, que parlaven el ladino com a llengua de casa, un antic espanyol d'abans de Cervantes prenyat de paraules turques i franceses, potser també de catalanes. Alguns d'aquests jueus, David Gattegno entre ells, havien demanat anys enrere la nacionalitat espanyola, oferta als sefardites, sense haver trepitjar mai Espanya en la seva vida. Se'ls havia concedit a uns quants, al voltant de cinc-cents, que tenien un passaport espanyol vàlid i un Certificado de Nacionalidad que havien anat segellant per mantenir-ne la vigència en el consolat espanyol fins i tot ja amb el règim de Franco.

Quan els nazis comencen a deportar a Auschwitz i a exterminar massivament els jueus sefardites (i no sefardites) de Salònica, l'existència d'aquests jueus com David Gattegno amb nacionalitat espanyola els planteja un petit problema. La seva voluntat és deportar-los i exterminar-los també. Però Espanya és un país amic, per als nazis. I a més hi ha un cònsol general d'Espanya a Atenes (que serà declarat anys després Just entre les Nacions), Sebastián de Romero Radigales, que fa tot el possible —contra els nazis i al marge del seu propi ministeri o

també en contra— per salvar tants jueus com pugui. Aconsegueix que nos e'ls apliquin les lleis racials discriminatòries que afecten a la resta dels jueus de Salònica. Després intenta, en primera instància, que siguin enviats de Salònica a Atenes, una zona més segura, ocupada llavors encara pels italians, més laxes, i no pas pels alemanys. Hi ha un comboi de cent cinquanta jueus espanyols que arriben a Atenes, entre els que no hi ha David Gattegno. Sort per a ell. Quan l'armistici italià i l'ocupació d'Atenes pels alemanys, seran enviats tots als camps d'extermini. Pel que fa als altres jueus amb passaport espanyol (Gattegno n'és un) Romero Radigales intenta que no els deportin, que no els treguin de Grècia. Els nazis consulten al govern espanyol què n'han de fer. El govern espanyol se'n desentén: no vol obrir les seves fronteres als refugiats, si més no en grans quantitats. Li semblen sospitosos. Davant de la indiferència de les autoritats espanyoles -no pas de Romero Radigales- els nazis en decideixen la deportació, però de moment no l'extermini.

David Gattegno és deportat al camp de concentració de Bergen Belsen, en un comboi amb uns tres-cents seixanta jueus espanyols de Salònica. El viatge des de Salònica a Alemanya és com el de la resta dels deportats: vagons de bestiar, vuitanta persones per vagó sense aigua ni menjar, dormint a terra. La major part són nens o gent gran, com el mateix Gattegno. Al camp els posen en uns barracons diferenciats, però en condicions semblants als altres deportats: menjar escàs, revistes constants. Gattegno, anys després, recordaria els gossos amb els que se'ls pasava revista. Com els pares protegien els seus fills quan passaven els gossos i com els deien que si anaven a les dutxes en sortissin tan aviat com fos passible. Per si de cas. En aquest camp moririen més de cinquanta mil persones, en aquells anys. Els nazis esperen una decisió espanyola sobre els seus jueus. Finalment, Romero Radigales aconsegueix fer la llista de Barcelona. Tres-cents seixanta-cinc jueus espanyols de Salònica (entre els cinquanta mil jueus que havien viscut a la ciutat) seran acollits provisionalment per Espanya i aniran a raure a Barcelona. Creuen Europa en trens clandestins, que no consten en lloc. Són dos combois, que surten de Bergen Belsen el dos i el set de febrer. Espanya no vol gaire soroll. Passen la frontera per Portbou, com ho va fer Walter Benjamin, refugiat sense refugi, mort en la frontera. En el passaport de David Gattegno i al segell de la França ocupada i el de l'Espanya franquista, al Puesto de Frontera de Portbou, el 10 de febrer. Uns dies després són a Barcelona. Li donen a David Gattegno la seva cartilla de

raционament, com la que té tothom, llavors. Dirà més endavant: quan vaig tornar a Barcelona va ser com tronar a néixer. Tot era normal, simple, com ja ho havia deixat de ser. Podíem menjar el que volguéssim. No era així, ben bé. En aquella Barcelona del raционament i a postguerra més terrible, no era així, les coses no eren tan fantàstiques, precisament. Però al costat del que havia viscut, entre Salònica i Bergen Belsen, és el que li semblava a David Gattegno. Ser acollit. Trobar refugi. Poder sobreviure. A la seva cartilla de raционament, el segell d'un forn de pa a Barcelona. La vida. Tornarà a Salònica en acabar la guerra, però el món que havia deixat enrere ja no existia.

Aquesta història, real, va passar entre la primavera de l'any 1943 i la de l'any 1944, entre Salònica, Bergen Belsen i Barcelona. Podem retocar-ne les circumstàncies. Canviar el temps. Curiosament, no tant els llocs, que es repeteixen. Podem modular-ne el dramatisme. Però s'assembla a moltes altres històries no escrites, en algunes coses essencials. Històries de fronteres. La història d'algú que fuig. D'algú que el persegueix. La història d'algú que vol obrir les portes i està disposat a acollir a qui fuig. La història d'algú que les tanca. La història dels papers, dels passaports, dels segelles a les fronteres. La història del paper que et salva la vida, si el tens, que et condemna si et falta. D'ahir i d'avui.

Vicenç Villatoro (Terrassa, 1957). Periodista, escriptor, diputat, director de la CCMA i responsable d'institucions culturals com l'Institut Ramon Llull, la Fundació Ramon Llull i, actualment és director general de CCCB. Ha publicat 17 novel·les i nombroses obres de no ficció i poesia. Els seus dos llibres més recents són 'Un home que se'n va' (2014) i 'El retorn dels Bassat' (2016).